

6. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.
7. Енциклопедія державного управління / наук. ред. Ю. В. Ковбасюк, М. М. Іжа, В. Г. Бодров та ін. / *Галузеве управління*. К. : НАДУ, 2011. Т. 4. 648 с.
8. Сергієнко Л. В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів / *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*, вип. 2(88). С. 162-173.
DOI : [https://doi.org/10.26642/jen-2019-2\(88\)-162-173](https://doi.org/10.26642/jen-2019-2(88)-162-173)
9. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг.ред. В. П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.
10. Офіційний сайт Міністерства оборони України / *Департамент гуманітарного забезпечення Міністерства оборони України*. URL : <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-apatu-ministerstva/departament-gumanitarnogo-zabezpechennya-ministerstva-oboroni-ukraini.html> (дата звернення: 05.10.2023).
11. Офіційний сайт Міністерства оборони України / *Служба військового капеланства Збройних Сил України*. URL : <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-generalnogo-shtabu/sluzhba-vijskovogo-kapelanstva.html> (дата звернення: 05.10.2023).
12. Звіт заступниці міністра оборони України Ганни Маляр / *Новинарня*. URL: <https://novynarnia.com/2023/09/30/ganna-malyar-oprylyudnyla-pidsumkovyj-zvit-pro-svoyu-robotu-v-minoborony/> (дата звернення: 04.10.2023).

References:

1. Novyi ukrainskyi tlumachnyi slovnyk / za zah. red. V. V. Dubichynskoho. Kh. : Knyzhkovyi Klub, 2008. 514 s.
2. Huberskyi L., Andrushchenko V., Mykhalchenko M. Kultura. Ideolohiia. Osobystist: metodoloho-svitohliadnyi analiz. K. : Znannia Ukrainy, 2002. 580 s.
3. Baiuk M. I. Humanitarna skladova polityky derzhavnoi bezpeky: poniattia, pryntsyipy / *Universytetski naukovy zapysky*. 2018, № 65, S. 186-199.
4. Pyrozhenko V. O. Humanitarna skladova natsionalnoi bezpeky: predmet doslidzhennia ta kolo osnovnykh problem / *Stratehichna panorama*. 2005. № 2. S. 27-35.
5. Chuprii L. Kontseptualni zasady polityky natsionalnoi bezpeky Ukrainskoi derzhavy v humanitarnii sferi / *Politychnyi menedzhment*. 2013, № 1-2. S. 35-41.
6. Entsiklopedychnyi slovnyk z derzhavnogo upravlinnia / uklad.: Yu. P. Surmin, V. D. Bakumenko, A. M. Mykhnenko ta in. ; za red. Yu. V. Kovbasiuka, V. P. Troshchynskoho, Yu. P. Surmina. K. : NADU, 2010. 820 s.
7. Entsiklopediia derzhavnogo upravlinnia / nauk. red. Yu. V. Kovbasiuk, M. M. Izha, V. H. Bodrov ta in. / *Haluzeve upravlinnia*. K. : NADU, 2011. Т. 4. 648 s.
8. Serhiienko L. V. Humanitarna polityka Ukrainy: identyfikatsiia skladovykh, ob'ektiv, sub'ektiv ta priorytetiv / *Visnyk ZhDTU: Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, vyp. 2(88). S. 162-173.
DOI : [https://doi.org/10.26642/jen-2019-2\(88\)-162-173](https://doi.org/10.26642/jen-2019-2(88)-162-173)
9. Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front: monohrafiia / za zah.red. V. P. Horbulina. K. : NISD, 2017. 496 s.
10. Ofitsiinyi sait Ministerstva oborony Ukrainy / *Departament humanitarnoho zabezpechennia Ministerstva oborony Ukrainy*. URL : <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-apatu-ministerstva/departament-gumanitarnogo-zabezpechennya-ministerstva-oboroni-ukraini.html> (data zvernennia: 05.10.2023).
11. Ofitsiinyi sait Ministerstva oborony Ukrainy / *Sluzhba viiskovoho kapelanstva Zbroinykh Syl Ukrainy*. URL : <https://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-generalnogo-shtabu/sluzhba-vijskovogo-kapelanstva.html> (data zvernennia: 05.10.2023).
12. Zvit zastupnytsi ministra oborony Ukrainy Hanny Maliar / *Novynarnia*. URL: <https://novynarnia.com/2023/09/30/ganna-malyar-oprylyudnyla-pidsumkovyj-zvit-pro-svoyu-robotu-v-minoborony/> (data zvernennia: 04.10.2023).

DOI 10.31558/2617-0248.2023.8.14

УДК 323.4:323.2

ЕФЕКТИВНІСТЬ НОРМ КОЛЕКТИВНИХ ДІЙ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2988-620X>

Мацшина І. В., д. політ. н., професор Донецького національного університету імені Василя Стуса

Вплив на колективну поведінку може відбуватися через норми, які виникають внаслідок розвитку події, яка може бути неоднозначною та незрозумілою. Щоб визначити певне ставлення до події та визначити її сенс, подія має отримати своє визначення. І тільки після набуття нею чітких моделей

©Мацшина І. В., 2023

та принципів взаємодії між акторами всередині неї, відбувається конфігурація норм. Так соціальні норми стають наслідком колективної поведінки, а самі актори отримують своє визначення у публічному полі.

Сьогодні теорії колективної поведінки сфокусовані не тільки на емоціях як набір випадкових дій. Все більше вони потребують пошуку раціональності, особливо коли мова йде про використання онлайн інструментів в організації публічних заходів. Як неформальні соціальні правила, які закріплюються у колективній дії, норми регулюють колективну поведінку. Вона має здатність змінюватися не тільки під впливом офіційних інститутів, а також може вказувати на їхню нездатність це робити. В той час, коли неформальні інститути виявляються більш дієвими в організації стабільності. Навіть в умовах протестного руху. Вони здатні передбачати колективну поведінку, впливати на колективну координацію, координувати поведінку політичних та неполітичних акторів. І перед викликом колективних загроз суспільства, де соціальні норми здатні виникати через неформальні інститути, координація поведінки відбувається значно швидше, ніж під впливом офіційних інститутів.

Ключові слова: сфера публічної політики, емерджентність, громадянське суспільство, колективна поведінка, норми, політичні актори, публічна подія.

Matsyshyna I. V. Effectiveness of norms of collective actions

Collective behavior can be influenced by norms that arise as a result of an event that may be ambiguous and unclear. In order to determine a certain attitude to an event and define its meaning, the event must be defined. And only after it has acquired clear models and principles of interaction between actors within it, norms are configured. Thus, social norms become a consequence of collective behavior, and the actors themselves are defined in the public field.

Today, theories of collective behavior focus not only on emotions as a set of random actions. Increasingly, they require a search for rationality, especially when it comes to the use of online tools in organizing public events. As informal social rules that are enshrined in collective action, norms regulate collective behavior. They have the ability to change not only under the influence of formal institutions, but can also indicate their inability to do so. At the same time, informal institutions prove to be more effective in organizing stability. Even in the context of a protest movement. They are able to predict collective behavior, influence collective coordination, and coordinate the behavior of political and non-political actors. And in the face of collective threats to society, where social norms can emerge through informal institutions, coordination of behavior occurs much faster than under the influence of formal institutions.

Keywords: sphere of public policy, emergence, civil society, collective behavior, norms, political actors, public event.

Теорія емерджентних норм була розроблена наприкінці ХХ ст. соціологами Ральфом Тернером та Льюїсом Кілліаном під час дослідження колективної поведінки. «Емерджентність» – це (англ. emergence – виникнення, поява нового, від лат. emergo – з’являюся) наявність у системі нових властивостей, яких немає в її елементах [1, с.197].

Ця теорія спирається на попередні дослідження символічного інтеракціонізму та теорії пізнання. Досліджуючи колективну поведінку вчені встановили, що одночасна поява великого скупчення людей відбувається тоді, коли є певна ситуація. Ця ситуація є невизначеною, неструктурованою та неоднозначною. Для того, щоб її визначити, структурувати та зробити зрозумілою, скупчення людей шукає визначення ситуації у вигляді формулювання певних правил поведінки у цій ситуації. І для цього встановлюються норми, які надають певних смислів для поведінки з позиції правильно/неправильно або дозволено/заборонено. Ці норми неодмінно пов’язані з контекстом та віддзеркалюють уявлення «про реальність, які люди вважають справедливим» [4, с. 8].

Метою даної статті є дослідження впливу соціальних норм на організацію колективної поведінки у публічному просторі та визначити, як норми, що виробляються під час соціальних або політичних викликів, здатні організувати суспільство.

Соціологи Ральф Тернер та Льюїс Кілліан у своїй роботі «Колективна поведінка» розробили теорію виникаючих норм (теорію емерджентних норм). На їхню думку, є два важливих процеси, що впливають на закріплення норм під час колективної поведінки:

– процес *виголошення ключових тез*, який пов’язаний з лідером. Коли користуючись делегуванням довіри лідер має право висувати умови або пропозиції від імені більшості. Тут мова йде про зовнішню комунікацію між акторами публічної події та владою, на адресу якої лунають тези;

– процес *переробки* (в оригіналі вчені використовують поняття *milling*). Ймовірно, тут мається на увазі процес дроблення або фрезерування, тобто коли під час обговорення інформації серед учасників події відбувається внутрішня комунікація. Що може через індуктивний процес ще глибше визначити ідентичність в середині колективу. Якщо, наприклад, мова йде про громадський рух або протест.

Проте, внутрішня комунікація не обмежується лише акторами події. Як пише Чарльз Самуельсон «сенсифікація створює основу для соціального впливу, викликаючи цікавість до того, що відбувається, привертаючи увагу членів натовпу до нової ситуації, з якою вони стикаються, і реакції один одного» [2, с.180]. Хоча, досліджуючи події 6 січня 2021 р. біля Капітолію Ч. Самуельсон задається питанням: чому існуючі норми громадської поведінки у публічному просторі не змогли встояти проти насильницьких та антисоціальних дій з боку натовпу, що діяв на підтримку Трампа? Висновок вченого такий: норми, які швидко розвиваються у динамічному натовпі, можуть не відповідати домінуючим нормам громадської поведінки у публічному просторі. І тут очікування представників влади, що актори публічної події будуть себе поводити як і раніше у межах колективних етичних норм, є хибною. «Коли альтернативна соціальна реальність (визначення ситуації) закріплюється у великому натовпі, подальша колективна поведінка може не відповідати домінуючим нормам громадської поведінки» [2, с.193].

Процес переробки інформації (milling) може відбуватися і як у вже знайомих значеннях та контекстах, і так вже у новому контексті. Тому вироблення спільного означення події може вплинути на соціальну єдність та ідентифікацію.

Досліджуючи вплив повідомлень на віру, персоналізацію та прийняття рішень, вчені Вуд М., Мілеті Д., Медден С. вказують на перспективу переробки інформації як одну з можливостей для соціальної згуртованості: «Отже, переробку [інформації] можна розглядати як центральну в процесі того, як люди приходять до визначення незнайомих ситуацій. Ми зазначаємо, що це саме те, що багато вчених опосередковано визначили, коли людське уявлення про безпеку змінюється на сприйняття ризику після отримання попереджень у масштабах спільноти» [5, с.538].

Так нові групові норми виникають у процесі взаємодії з іншими, що має певне відношення до теорії суспільного договору. Люди об'єднуються один з одним не тільки у зв'язку з протестом до існуючих норм, але і під час вироблення внутрішніх норм, які структурують внутрішню організацію протестувальників. Тому в центрі уваги цієї теорії є процес вироблення норм та їх вплив на форму організації колективної поведінки акторів та наслідки цього впливу.

Соціологи Ральф Тернер та Льюїс Кілліан вказують на різницю між натовпом, масою та громадськістю. Якщо маса – це відносно велика кількість людей із спільними інтересами, то громадськість – це відносно розсіяна група, яка має спільні ідеї. Вони виділяють чотири типи натовпу:

- *випадковий* (люди, які випадково опинилися серед інших людей);
- *звичайний* (запланований захід);
- *експресивний* (запланована подія на кшталт футболу, весілля чи параду);
- *акторський* (зосереджується на певній меті, руху або заворушенні).

Вчені вказують, що експресивні натовпи часто переростають в акторські натовпи. Втручання в діяльність експресивного натовпу може призвести до того, що він перетвориться на діючий натовп і може вплинути на серйозну трансформацію колективної поведінки. Наприклад, група, яка не приймає участь у протесті, перетворюється на глядачів, і починає спостерігати за поведінкою протестувальників. Два фактори, що впливають на діяльність протесту: мораль та почуття влади, які виникають у середині протестувальників. Завдяки ним утворюються певні норми за якими діють учасники протесту, ці норми сприймаються на рівні підкорення ним та чітко організуються в дії під час протесту.

Робота Р. Тернера та Л. Кілліана «Колективна поведінка» підхоплює теорію зараження, але вказує на однорідність дослідження дій у колективній поведінці у вигляді емоцій, таких як страх чи гнів. На думку вчених, теорія зараження сфокусована навколо основного фактору, що об'єднує натовп і навіть Герберт Блюмер робив акцент на емоційному у своїй ранній роботі про колективну поведінку. Проте, Тернер та Кілліан зосереджують свою увагу більше на раціональній складовій колективних дій у публічному полі – на нормах, які виробляються під час реалізації соціальної або інституційної поведінки. «Те, що така поведінка виглядає не просто як велика кількість девіантних актів індивідів, що відбувається в один і той же час, а скоріше відбиває деякий загальний вплив на учасників або певну взаємодію між ними, змушує соціолога шукати джерела координації, які роблять поведінку справді колективною, незважаючи на її відмінність від традиційної групової поведінки» [4, с.3]. Під час цього пошуку з'явилися три загальні типи теорії, кожен з яких підкреслює різне можливе джерело координації:

- 1) *теорія конвергенції*, яка припускає, що одночасна присутність людей є не випадковою;
- 2) *теорія зараження* підкреслює особливі психологічні механізми, за допомогою яких настрої, ставлення та поведінка швидко передаються та сприймаються не критично;
- 3) *теорія виникаючих норм*, яка акцентує увагу на визначенні ситуації, через встановлення норм цієї ситуації.

Вчені пишуть, що колективна поведінка контрастує з інституційною поведінкою, що характеризує групи, які передбачені культурою великого суспільства та керуються нею. Проте слід підкреслити безперервність між усіма цими ідеальними типами людської взаємодії. Хоча в деяких випадках, як у короткочасних натовпах, колективна поведінка може включати людей, які по суті є незнайомими один одному. У більшості випадків колективна поведінка розвивається між акторами, які вже пов'язані один з одним через досвід організації або досвід перебування у неформальних групах. Таким чином, необхідно

враховувати появу як нових норм, так і нових соціальних відносин, які утворюються у публічному полі. Це має особливе значення в аналізі соціальних рухів, оскільки важливим елементом такого роду колективів є дія однієї або кількох уже існуючих «організацій громадського руху», навколо яких формується нова згуртованість із дещо новою програмою дій.

«Ми пропонуємо, щоб колективна поведінка відбувалася під керівництвом виникаючих норм. Деяке спільне перевизначення правильного і неправильного в ситуації дає виправдання та координує дії в колективній поведінці. Люди роблять те, що вони інакше не робили б, коли вони панікують колективно, коли влаштовують заворушення, коли вони беруть участь у громадянській непокорі або коли розпочинають терористичні кампанії, тому що вони знаходять соціальну підтримку у думці, що те, що вони роблять, є правильним у даній ситуації» [4, с. 6].

Найпростіші форми колективної поведінки є дозволеними. Але коли виникає масова паніка учасники нехтують звичайними правилами, такими як чергування або ввічливе ставлення один до одного під час протесту. «Паніка завжди включає відчуття необхідності, а масове мародерство – відчуття можливості. Але згідно з теорією виникаючих норм цих умов недостатньо. Можливість для крадіжки часто існує, але це не завжди призводить до масового пограбування, а «почесна» поведінка пасажирів на борту потопуючого «Титаніка» ілюструє висновок про те, що правильної поведінки недостатньо, щоб спровокувати масову паніку» [4, с. 8].

Вироблення правил та норм не може бути без уявлення можливих сценаріїв як можливих наслідків. Щоб не довести ситуацію до небажаних результатів, люди мають виконувати певні правила. Тут правила встановлюються за певною послідовністю: від простих до складних, від короткотермінових до довготривалих. Яким чином відбувається колективне сприйняття норм? Тернер та Кілліан пропонують свою модель колективної поведінки [4, с. 11] (див. рис.1).

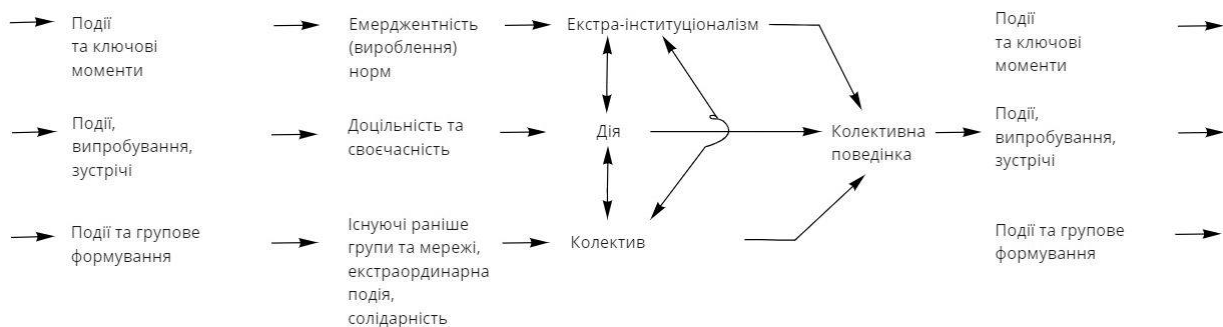

Рисунок 1. Модель колективної поведінки Тернера та Кілліана (переклад авторки статті)

Пояснюючи свою модель, вони вказують на колективну поведінку, яка постійно формується та реформується. Спочатку відбувається конкретна подія (ситуативна або помірно зростаюча), потім встановлюються певні норми, які можуть виправдовувати неінституційні акції. Одночасно ця подія виробляє певне ставлення до себе та виробляє певну взаємодію. Хтось погоджується, хтось здійснює опір або чинить перешкоди таким акціям. З часом таких перешкод стає все менше і складається суспільне враження про доцільність самої дії або її різних видів. Якщо дія видається правильною та виправданою по відношенню до події, настає колективна поведінка. І це все впливає на формування норми. Але процес продовжується і подія продовжує впливати на колективну поведінку.

Існує три риси колективної поведінки: ключові моменти події (виникнення норми), випробування та зустрічі (доцільність та своєчасність), групові формування (солідарність). Постійне формування груп і солідарності змінює масштаби та характер колективних груп і тому процес формування колективної поведінки безперервний. Так зміна колективної поведінки виникає у наслідок події і внаслідок того, як ці зміни сприймаються на рівні сприйняття/несприйняття встановлених норм. Формування емерджентної норми, що визначає ситуацію та виправдовує дії, залежить від колективного сприйняття.

Тернер та Кілліан визначають життєвий цикл розвитку руху, що складається з кількох етапів [4, с.254] (див. рис.2).

Кожний етап є природним продовженням наростання з попереднього етапу, як показано горизонтальними стрілками. Але внутрішні та зовнішні непередбачені обставини або сприяють, або перешкоджають переходу від кожної стадії до наступної, або змінюють напрямок розвитку. Внутрішні непередбачувані обставини включають рішення, прийняті лідерами руху, і дії прихильників. Зовнішні непередбачені обставини включають опозицію та підтримку з боку інших організацій, а також публічну реакцію, яка формується переважно через висвітлення у ЗМІ та у соціальних мережах.

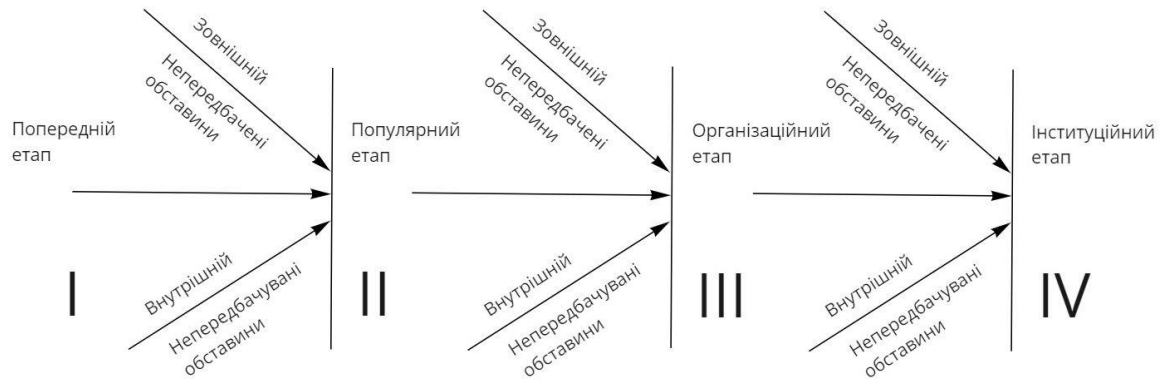

Рисунок 2. Життєвий цикл розвитку руху у публічному полі за Тернером та Кілліаном (переклад авторки статті)

Порівняльний аналіз розвитку руху також визначає послідовність ключових епізодів. Кожен епізод завершується деяким посиленням або невдачею руху, значними змінами у внутрішній організації та орієнтації у відносинах із зовнішніми силами.

«У натовпі навіть мовчання незгодних може стати формою пасивної підтримки як виникаюча норма і сприяє створенню ілюзії однотайності» [4, с. 28]. Норми мають ґрунтуватися на цінностях, які бувають суперечливими, але за допомогою яких відбувається легітимізація визначення смислу колективної дії. Також велике значення мають чутки, символи, почуття, які в умовах невизначеності здатні впливати на постпротестну дію колективу. Звичайні стандарти судження та моралі можуть бути призупинені, коли у тимчасовій масі, у натовпі, де близькість незнайомих є спонтанною, чутки та символи здатні об'єднувати. (Всі кажуть, всі так роблять...). «На відміну від норм і структури більш постійних, стабільних груп, вони [чутки] змінюються і реформуються швидко і легко до того часу, поки не вщухне інтерес до предмета або не з'явиться якесь стандартизоване, колективно санкціоноване визначення ситуації, що дозволяє продовжити колективну поведінку» [4, с.53]. Завдяки чуткам визначення іншої реальності як ситуації, обмежується як внутрішніми кордонами («що можна робити» і «що не можна робити»), так і зовнішніми (чого вимагають актори колективної дії, хто за ними стоїть).

У міру того, як розголошуються чутки, посилюється тиск на прийняття домінуючої теми, а пояснення та пропозиції, що надто розходяться з нею, можуть бути сприйняті глузуванням або ворожістю. Коли виникаюча норма розвивається до того, що до визначення ситуації додається відповідна лінія дій, нормативний тиск стає великим і відчувається навіть тими, хто приватно не згоден з тим, що робить більшість. Незгода стає ризикованою. Але коли ранні стадії колективної поведінки вже позаду, комунікація вже не спирається на чутки, а більше на декларації та відкриту комунікацію акторів колективної дії.

Теж саме можна говорити про роль стереотипів, які з часом втрачають свою актуальність. Ідеологія, як набір обґрунтувань до дій, здатна конкретизувати ролі та визначення учасників протесту, хто є їхніми ворогами. Звідси їх виникаючі норми підкреслюють обов'язковість місії руху, а їх нормативні концепції ситуації розробляються в ідеології та ієрархії цілей. Отже, суттєвим для розуміння соціальних рухів є розуміння процесів, що ведуть до розвитку ідеології та цілей руху, які постійно змінюються, як і їхні стратегії дій та їх організація. Нові перспективи замість того, щоб просто дозріти до точки кристалізації та фіксації, будуть розглядатися як продовження змін і таким чином створюється постійне оновлення мети протесту (як це продемонстровано на рис.2.).

Існують певні риси колективної дії у публічному полі, де домінують вироблені норми:

- відсутність імпульсів та інстинктів, хоча на початку ситуація може визначитися де «кожен сам за себе, а диявол заважає!»;
- розвиток розподілу праці (диференційована участь). Деякі актори, які «приймають участь» лише своєю присутністю, можуть бути пасивними учасниками, які все ж таки залишаються дивитися. Концепція поділу праці найбільш актуальна для тієї частини акторів, яка активно підтримує лінію дій;
- якщо колективний договір досягнуто, розвивається поділ праці, потім триває солідаристська акція більшості.

Нормативна теорія породжує іншу гіпотезу, яка не може бути виведена ні з теорії зараження, ні з теорії конвергенції. Вона виключає домінування інстинктів та емоцій під час протестів. Колективна поведінка стає можливою як під впливом переконання, так і під впливом власного рішення прийняти правила та норми. Ще одна перевага цієї теорії в тому, що як вважають її дослідники, вона «пропонує переглянути значення анонімності для поведінки натовпу» [4, с. 29-30]. Якщо колективна поведінка підлягає соціальному контролю,

його учасники мають бути ідентифікованими, щоб сам контроль був ефективним. Мають бути повноваження та відповідальності, за якими стоять ідентифіковані актори. Поняття «норма» має визначення не тільки у формі правил. Це також обґрунтування та умови створення настроїв, піднесення, смутку, що вказує не тільки на обмеження, але й на дозвіл. Іншими словами, норми мають розширяти свободу у колективній поведінці, але ця свобода має бути узгодженою.

Таким чином, теорія виникаючих норм стосується впливу поведінки окремих учасників протесту на поведінку всіх учасників протесту, що стає нормою. Під час колективної поведінки актор орієнтується на думку інших акторів, разом з якими відбувається колективна дія. Яка отримує певне значення в контексті та здатність його змінити.

Бібліографічний список:

1. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (2016). За заг. ред. д. ю. н., проф. Л. Р. Наливайко. К.: «Хай-Тек Пресс», 628 с.
2. Samuelson C. D. (2022). Why were the police attacked on January 6th? Emergent norms, focus theory, and invisible expectations. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*. Vol. 26, No. 3, 178–198.
3. Thomas E. F., McGarty C., & Mavor K. (2016). Group interaction as the crucible of social identity formation: A glimpse at the foundations of social identities for collective action. *Group Processes & Intergroup Relations*, 19(2), 137–151.
4. Turner R., Killian L. (1993). *Collective Behavior*. 4th ed. Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall. 414 p.
5. Wood, M. M., Mileti, D. S., Bean, H., Liu, B. F., Sutton, J., & Madden, S. (2018). Milling and public warnings. *Environment and Behavior*, 50(5), 535–566.

References:

1. Tlumachnyi terminolohichnyi slovnyk z konstytutsiinoho prava (2016). Za zah. red. d. yu. n., prof. L. R. Nalyvaiko. K.: «Khai-Tek Press», 628 s.
2. Samuelson C. D. (2022). Why were the police attacked on January 6th? Emergent norms, focus theory, and invisible expectations. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*. Vol. 26, No. 3, 178–198.
3. Thomas E. F., McGarty C., & Mavor K. (2016). Group interaction as the crucible of social identity formation: A glimpse at the foundations of social identities for collective action. *Group Processes & Intergroup Relations*, 19(2), 137–151.
4. Turner R., Killian L. (1993). *Collective Behavior*. 4th ed. Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall. 414 p.
5. Wood, M. M., Mileti, D. S., Bean, H., Liu, B. F., Sutton, J., & Madden, S. (2018). Milling and public warnings. *Environment and Behavior*, 50(5), 535–566.

DOI 10.31558/2617-0248.2023.8.15

УДК 323.321

РЕФОРМА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СТАН ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-1757-8892>

Тупиця О. Л., д. політ.н., професор Університету митної справи та фінансів

Статтю присвячено дослідженню трансформації ролі регіональних еліт в умовах реалізації політики децентралізації в сучасній Україні, що значним чином сприяла посиленню кризових явищ в партійному спектрі України загальнонаціонального рівня та посиленню регіональних політико-партійних проєктів.

Реформа децентралізації яка розпочалась з 2014 року надала регіонам України суттєві адміністративні та фінансові переваги. Відбулось укрупнення наявних адміністративно-територіальних одиниць, з'явилися нові базові одиниці місцевого самоврядування та почала вибудовуватись принципово нова система взаємовідносин між загальнонаціональними та регіональними елітами. В той же час можна спостерігати процеси інституціоналізації регіональних груп впливу, появу численних партійних проєктів регіонального рівня та слабкість регіональних організацій загальнонаціональних політичних партій. На прикладі виборчих кампаній останніх років, ми можемо спостерігати те, що суспільні запити на загальнонаціональному та місцевих рівнях суттєво відрізняються. Якщо на загальнонаціональному рівні було реалізовано суспільний запит у необхідності докорінного оновлення владних еліт. То на місцевому рівні ми можемо спостерігати посилення регіональних еліт та регіональних груп впливу. Це обумовлено тим, що значні фінансові повноваження, які перенесено на місцевий рівень, дозволяють реалізовувати численні локальні